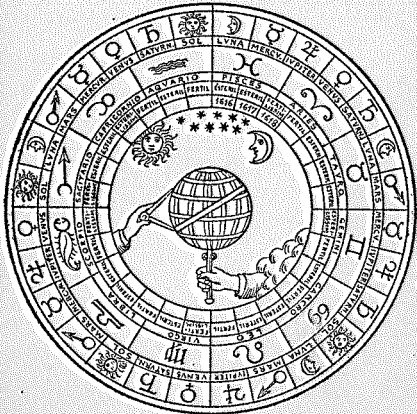

CAP D'ANY

1960

RAIXA

CAP D'ANY

RAIXA

1960

Palma de Mallorca
EDITORIAL MOLL

La llengua literària i els correctors

Ja fa molt de temps que vaig tenint notícies de les dures crítiques que la «descurança lingüística» observable en els llibres de Raixa ha merescut de part d'un parell de professors de català que mereixen tota la meva consideració. No he dubtat ni un moment de la bona intenció d'aquests senyors. Estic segura que el mateix amor a la llengua presideix la nostra actuació a Raixa i la crítica d'ells, i que encara que existeixin diferències de criteri, la finalitat de tots és la mateixa. Per això vaig pensar que valia la pena de tractar amb ells l'assumpte epistolament; un d'ells em va respondre immediatament, i una sèrie de cartes (el resultat de les quals no faig públic per desig exprés del meu corresponsal) han demostrat fins a quin punt ens mouen els mateixos afanys i com són de petites les divergències que ens separen en la consideració de la manera com s'ha de realitzar la tasca. En

l'altre cas, però, no he obtingut resposta (i m'estranya, tant per l'amistat que ens uneix de temps com pel càrrec diguem-ne «oficial» que ell ocupa dins les nostres lletres).

Com que fa poc he vist a la benemèrita revista Pont Blau (n.º 76) i en una nota cultural procedent de l'interior, una al·lusió a «un cert punt de descurança lingüística» observable a Raixa («punt» que per cert també es pot observar en la citada revista, no per això menys digna del nostre cordial agraïment), i com que m'han preguntat algunes vegades —directament o a través de parents o amics— si és veritat que a Raixa mantenim «una postura de rebel·lió contra les normes», i altres absurditats semblants, he cregut convenient d'exposar ací algunes consideracions sobre els problemes amb què s'ha d'enfrontar un editor o un corrector i la manera com, al meu entendre, ha d'intentar resoldre'ls. Consta des d'ara que no em guia cap afany de polèmica sinó un desig de justificació i d'aclariment de coses davant un públic que té dret a les nostres explicacions.

En primer lloc he de reconèixer que, efectivament, es poden trobar en els llibres de Raixa formes incorrectes degudes a simples badades. La majoria són en realitat errades

d'impremta (*inmediatament, celebrar, m'en,* etc.) que apareixen amb gran freqüència a les proves i en els originals, per la inseguretat que copistes i caixistes (i de vegades fins els autors) senten davant la nostra ortografia, i que alguna vegada ens passen per alt; no crec, però, que aquestes errades puguin induir ningú a confusió, perquè es tracta generalment de formes molt usades, que apareixen gairebé sempre correctament escrites, i si una vegada no ho estan, tothom hi pot reconèixer l'errada d'impremta. Em sembla inútil d'advertir que aquestes errades, almenys en petita escala, són inevitables, i que es troben fins i tot en llibres que porten en el colofó el nom del corrector o correctors que han tingut cura de les proves.

Un altre tipus de badada, més greu, consisteix a deixar passar com a bones unes formes que són castellanismes evidents i innecessaris, com «lograr», per exemple. També això pot succeir fàcilment, encara que sembli mentida al lector que es veu sobtat per un mot així. No fa gaire un escriptor que es preocupa molt per la puresa del llenguatge es lamentava que en un llibre seu aparegué la forma «llaga», sense que ni ell mateix ni l'editor —que gaudeix d'una justa fama per la

cura i pulcritud amb què es presenten els seus llibres— l'haguessin descoberta oportunament.

Tot això són errades que es cometen fàcilment, però que no tenen excusa; quan un ha badat, no té més remei que dir «*mea culpa*: una altra vegada procuraré anar més alerta». Perquè el deure del corrector és indubtablement d'evitar aquestes coses tant com li sigui possible. Ara bé, hi ha casos en què les coses no són tan clares i en què la tasca de corrector pot arribar a plantejar «problemes de consciència». Es tracta dels casos de formes que no figuren com admeses en les obres normatives, o hi figuren amb reserves al costat d'altres assenyalades com a millors, però que el corrector en consciència no pot considerar com a francament «delictives». Aquí entrem de ple en el problema dels drets i la llibertat de l'autor, i de fins a quin punt aquests drets i aquesta llibertat han de ser respectats.

Sobre aquest punt, es noten clarament a casa nostra dues postures oposades: la d'alguns autors que consideren —jo crec que amb bona part de raó— que els responsables de la seva obra són ells, i per tant la seva forma d'expressió ha d'esser respectada, i la dels que creuen —amb part de raó també— que en la

situació actual de la nostra llengua cal sotmetre's a una fèrria disciplina per evitar la degeneració. Crec que val la pena de considerar un poc les dues posicions.

En condicions normals d'existència, és indubtablement la primera la que preval amb tota la seva força: Gabriel Miró usa en la seva prosa castellana molts més catalanismes que castellanismes qualsevol dels nostres escriptors actuals; Valle-Inclán usa una multitud de mots que no es troben a cap diccionari (i no obstant tothom els entén, i mai no tenim la sensació d'un «atemptat» contra la llengua), i Pío Baroja es preocupava ben poc d'ajustar la seva sintaxi a les normes de l'Acadèmia; i malgrat això, a ningú no se li ha acudit de blasmar els correctors o editors, que no van «corregir» les seves obres. Per altra part, l'Acadèmia Espanyola discutia fa pocs mesos sobre la conveniència d'acceptar el mot «presupuestar»; no sé quin ha estat el resultat de la discussió, però sé que això mateix es va discutir fa una pila d'anys, amb un resultat negatiu, i malgrat això el mot s'ha fet general i ha calgut tornar-ne a parlar; suposo que aquesta vegada l'hauran admès, però si no ho fessin, segurament d'aquí uns anys l'acceptarien definitivament.

ment. El fet és que la tasca dels acadèmics consisteix en gran part a considerar la legitimitat de les paraules que s'han introduït en la llengua i donar-los caràcter oficial; ara bé, aquest caràcter oficial l'adquireixen sovint quan ja fa anys que són usades en la llengua parlada i escrita; si ningú no s'atrevis a usar-les, potser l'Acadèmia no els prestaria mai atenció, i no arribarien mai a enriquir la llengua. En principi, doncs, un autor té perfecte dret a usar un mot dialectal, arcaic, etc., que no figuri en els diccionaris normatius però que reuneixi les condicions d'autenticitat necessàries per a aspirar a ésser-hi admès.

Ara bé, aquest dret de l'autor comporta, naturalment, una responsabilitat: la de preocupar-se per la seva formació lingüística i estilística de manera que estigui en condicions de saber si la forma que ell desitja usar és realment autèntica i mereix l'ús literari. Les condicions anormals en què es realitza actualment la formació professional dels nostres escriptors fan que aquesta sigui de vegades deficient, que l'escriptor consideri com a lícites formes que són clarament incorrectes i sense cap tradició en la llengua, que no s'adoni de l'efecte destructiu de la influència de la sintaxi

castellana o francesa, etc. Llavors, naturalment, es fa necessària la intervenció decidida d'un corrector que «netegi» l'estil i el faci acceptable gramaticalment, sacrificant tot el que calgui per a defensar la puresa del llenguatge.

Però això no és una solució, sinó simplement un «mal menor». El sistema té molts inconvenients. Per una part, hi ha autors que no es prenen la molèstia de preocupar-se per la correcció dels seus treballs, deixant aquesta tasca al corrector (i fins queixant-se després si alguna de les modificacions no resulta tan encertada com seria de desitjar); són pocs, afortunadament, però no crec que sigui sobrer de dir aquí que l'autor té el deure de presentar els originals en una forma acceptable com a definitiva. Per altra part, hi ha correctors que s'acostumen tant a corregir que arriben a considerar com a llei la seva opinió personal, prescindint de la legitimitat de les formes presentades per l'autor. Per exemple, en un article meu publicat a *Germinabit* (l'excel·lent publicació que ha vingut a omplir un gran buit entre nosaltres) algú ha corregit «positura» allà on jo deia «postura» (tot i que Fabra porta «Positura. f. Positura», sense cap reserva), m'ha afegit uns quants «pas» a frases negatives on se-

gons les regles no feien cap falta i segons el meu gust personal sobraven completament, etc.; i si a mi em molesten aquestes correccions en un article sense cap pretensió estilística, m'imagino la molèstia que han de produir a l'autor d'un fragment de prosa literària que ell ha cuidat amb tot esment. El corrector només té dret a modificar una forma perquè és incorrecta, però no perquè a ell li sembli que d'una altra manera «fa més bonic».

És indubtable que existeix entre els nostres puristes una tendència a extremar en alguns punts les normes donades per Pompeu Fabra, prescindint del fet que moltes vegades En Fabra deixava una porta oberta a les formes que ells consideren blasmables. Veiem-ne alguns exemples:

LLUR. El Diccionari Fabra (2.ª edició, 1954) porta el següent article: «SEU, SEVA. adj. D'ell, d'ella, d'ells, d'elles. *En Pere i el seu fill. La Maria i la seva germana. En Pere, la Maria i els seus fills (llurs fills)*». A la Gramàtica Catalana publicada en 1956 i revisada per Joan Coromines, Fabra diu (pàg. 32) que «L'adjectiu *arcaic* LLUR pot emprar-se en lloc de SEU quan aquest significa d'ells o d'elles, però no quan significa d'ell o d'ella». Tant

en un cas com en l'altre, queda ben clar que totes dues formes són acceptables, i fins sembla que la considerada com a més normal és precisament *seu*, i no *llur*; i malgrat això, molt sovint m'han retret que en els llibres de Raixa «deixem passar *seu* amb valor de *llur*». Jo crec que qualsevol corrector que *imposi* a un autor la forma *llur* s'excedeix en les seves atribucions. És l'autor i ningú més, qui ha de triar entre les dues formes.¹

Introducció de la partícula *no* en certes frases negatives.— En la Gramàtica Catalana, pàg. 83, Fabra diu: «Hom prescindeix correntment de marcar el caràcter negatiu d'una proposició per mitjà de l'adverbi *no*: 2.º, En les proposicions en les quals abans del verb figura algun dels mots *cap*, *res*, *ningú*, *enlloc*, *mai*,

¹ Coromines, en un interessant article publicat a «Vida Nova» n.º 15, justifica plenament la correcta dualitat de *seu* i *llur*, de *quan tornis* i *quan tornaràs*, *si en tenia* i *si en tingués*, i de *vós* i *vostè*, proclama la conveniència d'adoptar una actitud liberal en la nostra llengua i afirma que «no seria pas el poble català el que hi sortiria guanyant si volíem abolir tots els casos de dualitat lingüística». ¿No es decidirà el nostre gran filòleg a donar-nos aviat les noves «Converses Filològiques» que tant necessitam?

gens, tampoc, alguna de les expressions *en ma vida, en ta vida*, etc., o algun dels grups començats amb un *ni*. Així: *no ha vingut cap d'ells*, anteposant *cap d'ells* al verb esdevé *Cap d'ells ha vingut*. Anàlogament, es diu: *Enlloc l'hem trobat, Mai et veig*, etc. Són, però, preferibles a aquestes construccions: *Cap d'ells no ha vingut, Enlloc no l'hem trobat, Mai no el veig*, etc. Fabra ens assenyala doncs la forma amb *no*, com a preferible a la que no el porta, però no diu de cap manera que aquesta darrera sigui incorrecta (això es nota més en considerar que els altres dos casos en què hom «prescindeix correntment» de la partícula *no* citats per Fabra són casos en què el fet de posar-la-hi resultaria una franca incorrecció). Així, doncs, qualsevol autor té dret a usar aquestes formes sense *no*, i els baleàrics ho fan gairebé tots, perquè l'ús de *no* en aquests casos ens és absolutament estrany. No comprenc, doncs, el *sic* que Joan Triadú ha posat a una d'aquestes construccions (en la recensió titulada «Una tragèdia i un pròleg», publicada a Forja), com si fos una cosa extraordinària.

He parlat abans de la forma *postura* injustament bandejada a favor de *positura*, i podria citar encara molts d'altres casos. Crec

que aquestes mostres són suficients de moment per demostrar que existeix sovint un «excés de zel» en la correcció, i que moltes formes que avui escandalitzen com a incorrectes són en realitat perfectament ortodoxes. Jo crec que un corrector no ha de corregir mai aquestes formes, encara que personalment no li plaguin, perquè corre el perill de veure discutida la seva autoritat fins i tot en casos en què tingui tota la raó.

Finalment, cal considerar que hi ha formes que no figuren al Diccionari Fabra però que potser el mateix Fabra, o l'Institut d'Estudis Catalans funcionant en condicions de normalitat, considerant detingudament els seus «meixements», s'haurien decidit a acceptar. Si excloem decididament aquestes paraules de la nostra llengua escrita, ens exposem a privar-la sense cap motiu de mots útils i enriquidors. Citaré només un parell de casos de mots que hem deixat passar en textos de Raixa i que no es troben en el Fabra:

ENTREGAR. Des del segle XIV es troba ja en català la paraula *entregar* (coincident amb la castellana), al costat de *lliurar* (coincident amb el francès *livrer*); en la llengua parlada actual, predomina d'una forma absoluta *entre-*

gar (segurament ajudada per la coincidència castellana); seria injust, evidentment, bandejar *lliurar* per la sola raó que avui s'usa poc, però em sembla igualment injust bandejar *entregar* per la sola raó que avui s'usa molt i que s'assembla al castellà. Em guardaré molt de voler imposar-la a ningú, però no em considero obligada a refusar-la si un autor l'usa voluntàriament.

TACANY. Segons el «Diccionario Crítico Etimológico de la lengua castellana» de Coromines, *tacany* es troba en la llengua antiga en espanyol i en català (i els documents catalans són més nombrosos que els castellans) i té en totes dues el sentit de «mala persona»; el sentit de «gasiu» és molt modern en castellà (i també en català). ¿Per què, doncs, hem de considerar aquest mot com a castellanisme?

La situació d'inferioritat en què vivim respecte del castellà ens posa certament en perill d'assimilar molts de castellanismes, però això ha fet néixer entre molts de nosaltres un complex d'inferioritat que fa veure les coses molt més negres del que són en realitat. El senyor Artells deia fa poc a *Germinabit* (nº 64): «Cal, doncs, posar molt d'esment en aquesta mena de construccions calcades mot a mot d'una

altra llengua: no sigui cas que temps a venir —i no gaire llunyà, si seguïem així com ara— hàgim d'atorgar que Pérez Galdós tenia raó quan, setanta-tres anys enrera, escrivia que *el catalán no tiene construcción propia. La sintaxis es la castellana, y sólo varían las voces.*» Comentaris desorbitats d'aquesta mena es veuen sovint en publicacions nostres, i no comprenc com els qui els fan no s'adonen que, a més d'esser falsos, contribueixen a crear un ambient de pessimisme respecte a les nostres possibilitats, totalment injustificat.

Per altra part, l'afany de fugir dels castellanismes fa oblidar de vegades el perill dels gal·licismes que, encara que molt menys greu, existeix, i ha d'esser vigilat escrupolosament perquè té més possibilitats d'arrelar entre el gran públic, que no coneix prou bé el francès per adonar-se del calc i pot considerar aquestes formes com a autènticament catalanes. No dispo d'espai per a tractar ara d'aquest problema, però vull dir només com em sembla d'incomprensible que un autor tan escrupolós com Rafael Tasis, que no usaria per res del món un castellanisme, hagi pogut escriure tranquil·lament un gal·licisme tan malsonant com «a la insabuda seva» (Pont Blau n.º 77).

Concretant, doncs, m'interessa fer constar que si bé és veritat que a Raixa han sortit incorreccions degudes a badades (o a descurança, o com es vulgui anomenar), aquestes no són de cap manera prou nombroses per a justificar suposicions de rebel·lió contra les normes, de perjudici a la llengua i altres opinions que em semblen evidentment exagerades. La major part de les formes que segons sembla són considerades incorrectes, són perfectament justificables, i estic disposta a demostrar-ho sempre que calgui.

Per altra part, vull fer notar una vegada més que la responsabilitat lingüística principal recau sempre sobre l'autor, i molt secundàriament sobre l'editor. Són els autors els qui s'han d'esforçar a depurar el seu estil, si no volem que tots els nostres escriptors, sotmesos a uns mateixos correctors, acabin escrivint amb una gran monotonia.

Finalment, crec que hem de voler veure les coses tal com són i fer-nos càrrec de tots els perills que correm, però de cap manera entestar-nos a desorbitar aquests perills i a veure'ns sempre amb l'aigua al coll, a punt de morir ofegats.

ANNA MOLL